

KAIN OG ABEL I RECEPTIONSHISTORIEN

LIZETTE HARRITSØ

Mange spørgsmål trænger sig på, når man først læser fortællingen om Kain og Abel. Hvorfor tog Jahve ikke imod Kains offer? Var der noget galt med det og hvad, i så fald? Hvad er det for en synd, Jahve advarer Kain om i Gen. 4:7? Er det virkelig muligt, sådan som Jahve hævder, at herske over synden? Eller er det for mennesket Kain for stor en udfordring? Hvorfor ender det med brodermord? Kunne Jahve have afværget det? Kunne Kain? Og så videre.

Ovenstående spørgsmål blev incitamentet for at jeg, i mit speciale, beskæftigede mig med Kain-fortællingen. Det hele starter så godt med en ofring til Herren, men det intentionelt gode Kain vil, ender i brodermord. Fortællingen er ikke i sig selv gavmild med en tolkning af begivenhedernes gang, tværtimod er handlingsforløbet sparsomt beskrevet.¹ Ikke desto mindre ser man ofte Kain afbildet som en skummel og usympatisk type, imens Abel opfattes som værende et menneske, der er Gud særligt nær. Jahves ellers betydelige rolle i fortællingen behandles stort set ikke. 'Forglemmelsen' af Jahve og de karaktertræk som brødrene tillægges stemmer ikke nødvendigvis overens med fortællingens ordlyd i den masoretiske version.

Arbejdsspørgsmålet, der lå til grund for mit speciale var derfor: Hvornår, hvor og hvorfor opstod den udlægning af figureernes karaktertræk, der er fremherskende i mangt en tolkning af Kain-fortællingen?

I mit arbejde med Kain-fortællingen betragtede jeg den som et narrativt sammenhængende forløb, med en begyndelse, en midte og en slutning. Det er fortællingen i sin helhed, som den er præsenteret i *Biblia Hebraica*, der ligger til grund for overvejelserne, uden hensyntagen til, hvordan den har nået sin endelige form. Ved hjælp af en tekstnær gennemgang af de tre aktører, Kains, Abels og Jahves, betydning for fortællingen, forsøgte jeg at give et grundigt indblik i tekstens narrative udlægning af forløbet samt de tre karakterers indflydelse og rolle heri. Denne gennemgang slog fast, hvad man måske kunne forvente, at Kain er fortællingens hovedperson. Kain beskrives som en flertydig og facetteret skikkelse. Her skal blot nævnes nogle enkelte eksempler: a) Bliver Kain vred i v. 5, da hans offer afvises sådan som det er den almindelige opfattelse? Eller bliver han deprimeret og trist?² og b) er det berømte spørgsmål, "er jeg min brors vogter?" i v.9, i virkeligheden et oprigtigt undrende spørgsmål eller er det, som oftest antaget, en oprørers provokerende svar på tiltale?³ At det overhovedet er muligt at stille disse spørgsmål gør, at Kain er en interessant karakter, fordi han ikke er hverken entydigt ond eller entydigt god. Han er sådan set bare menneskelig.

Hvad der ligeledes blev klart i arbejdet med de tre aktører var, at også Jahve spiller en ganske betydelig rolle i Gen. 4. Han er, i selskab med Kain, én af fortællingens handlende og talende subjekter. I eftertidens fortolkning er det som om, at den markante rolle, som Jahve ellers besidder, nedtones.

I modsætning til både Kain og Jahve er Abels rolle er minimalt beskrevet. Hans primære formål er at lide døden.

---

¹ Gen. 4,1-16 består af et handlingsforløb, som berettes koncist og ordknappt igennem v. 1-5, 8 og 16. Det ellers neutralt formulerede handlingsforløb afbrydes af to samtaler i v. 6-7 og 9-15, der finder sted mellem Jahve og Kain, hvori handlingen vurderes og evalueres.

² Gruber, Mayer. 1978. *The Tragedy of Cain and Abel: A Case of Depression*. JQR, 69, s. 89-97.

³ Swenson, Kristin M. 2006. *Care and Keeping East of Eden: Gen 4:1-16 in light of Gen 2-3 i Biblical Perspectives of the "Other"*. Int. 60, s. 373-384.

Komparativ analyse af MT, LXX og Vulgata

Igennem en komparativ analyse af Gen. 4:1-16 i *Biblia Hebraica*, *Septuaginta* og *Vulgata*, belyser jeg hvordan receptionshistorien har udviklet sig helt fra begyndelsen og derved præget den stadigt herskende opfattelse af fortællingens aktører. Arbejdet mundede ud i en grundig sproglig gennemgang af samtlige steder, hvor den græske og den latinske oversættelse adskiller sig fra den masoretiske tekst i en sådan grad, at det kan opfattes som værende en intenderet degradering af Kain.

Her bringes en skematisk opstilling af forskellene i oversættelserne (markeret med understregning er de passager, hvor oversættelsen adskiller sig markant fra originalen):⁴

Vers	Biblia Hebraica	Septuaginta	Vulgata	Resultat
2	1	<u>δέ</u>	et	De to hverv modstilles, til hyrdegerningens fordel, i stedet for at sidestilles.
4	שעה	ἐφώρα	respexit	Abel ses til med nåde
5	שעה (לא)	<u>προσέχω</u>	(non) respexit	Kain afvises
4	מנחה	δῶρον	munera	Abel ofrer en overlegen gave
5	מנחה	<u>θυσία</u>	munera	Kains offer er underlegent
7	Jahve siger: הלוא אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל-בו	Herren Gud siger: <u>οὐκ, ἐὰν ὀρθῶς</u> <u>προσενέγκης,</u> <u>ὀρθῶς δὲ μὴ</u> <u>διέλης</u> <u>ἡμᾶς;</u> <u>ἡσύχασον.</u> πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ.	Herren siger: Nonne si bene egeris <u>recipies</u> sin autem male <u>statim</u> in foribus peccatum aderit sed sub te erit appetitus eius et tu dominaberis illius	Kains handlinger resulterer direkte i Jahves afvisning.
8	Kain taler, men vi ved ikke hvad han siger.	Kain siger: <u>διέλθωμεν εἰς</u> <u>τὸ πεδίον</u>	Kain siger: <u>egrediamur foras</u>	Kains replik indikerer at mordet er overlagt.
13	Kain siger: גדול עוני מנשא	Kain siger: <u>μείζων ἡ αἰτία</u> <u>μου τοῦ</u> <u>ἀφεθῆναί με</u>	Kain siger: <u>maior est iniquitas</u> <u>mea qua mut veniam merear.</u>	Kain har dårlig samvittighed.

Oversættelsen af LXX ændrer opfattelsen af Kain og Abel markant. Det kan synes som om at oversætteren har haft et ønske om at forklare Jahves tilsyneladende uretfærdige handling, da han godtager en brors offer og afviser en andens, og har gjort det ved at pålægge Kain ansvaret for

⁴ Skemaet er for Septuagintas vedkommende inspireret af Joel N. Lohrs skema i artiklen *Righteous Abel, Wicked Cain: Genesis 4:1-16 in the Masoretic Text, the Septuagint, and the New Testament* s. 491. CBQ, 71, s. 485-496.

afvisningen. Det kan simpelthen ikke tænkes, at der ikke har været en fornuftig og retfærdig årsag. Efter min overbevisning, har oversætteren helt bevidst givet Kain skylden for sin skæbne og har derigennem frataget Jahve en eventuel del af ansvaret. Det sker under devisen, at Kain nødvendigvis må have gjort noget galt, der kan forklare at han afvises. I virkeligheden en ganske klassisk jødisk forståelse af retfærdighed, som den kan læses i den gammeltestamentlige visdomslitteratur, men Kain-fortællingen er altså udsat for en fortolkende oversættelse, der ændrer synet på Kain negativt.

Oversættelsen af Vulgata er generelt mere i overensstemmelse med den masoretiske version, men bibeholder visse af LXXs fortolkninger. Særligt i de tilfælde hvor den moralske belæring skinner tydeligst igennem, som f.eks. den ekstra replik i vers 8 samt Kains plagede samvittighed i vers 13.

Som skemaet påviser bliver Kain-fortællingen, i de antikke oversættelser, underlagt en moralsk tolkning, hvor Kain dræber overlagt og derefter angrer sin handling. En tolkning, der ganske vist kan udledes af den masoretiske tekst, men som ikke er udpenslet og som derfor, hvilket er endnu vigtigere i denne sammenhæng, ikke er den eneste mulige.

De gammeltestamentlige Pseudepigrafer

I et forsøg på at gennemskue hvordan denne tolkning er opstået, tog jeg derefter fat i De Gammeltestamentlige Pseudepigrafer, for at afdække om der heraf kunne udledes en almen moralsk pointe, der har smittet af på forståelsen af Kain-fortællingen og som derved har påvirket oversættelserne i deres arbejde.

Overordnet om pseudepigraferne kan det siges, at de er udtryk for en klar etisk og moralsk belæring, som lægger sig tæt op ad visdomslitteraturen og loven. Hvad der er væsentligt at påpege i denne sammenhæng er, at der findes en antik jødisk etik, der har sit udspring i Pentateuken, og som videreføres i anden antik litteratur (f.eks. pseudepigraferne) og som slutteligt danner grobund for en videreudvikling af generelle etiske forskrifter. Dertil kommer betydningen af tidens hellenistiske strømninger, der også har medført et moralkodeks, som ligeledes har sat sit præg på pseudepigraferne.

En gennemgående tendens i pseudepigraferne er opstillingen af menneskelivet som en toleddet vej; den gode vej kontra den slette vej. Mennesket har selv ansvaret for at holde sig på den rette vej. At træde ved siden af, opfattes som en intentionel og undgåelig trodsen af Jahve, som gavmildt har stillet de nødvendige midler, loven, til rådighed, så valget mellem ret og galt ikke burde være vanskeligt.

Kain og Abel nævnes kun i 5⁵ af de 30 pseudepigrafiske skrifter⁶ og der siges ikke meget om dem. Det der siges er dog i Abels absolutte favør, mens Kain fremhæves som et skræmmeeksempel på hvor galt det kan gå. Ved en gennemgang af de fem ovennævnte skrifter, med henblik på at afdække deres omtale af dette arbejdes hovedpersoner, blev det klart at pseudepigraferne tegnede et billede af et uskyldigt offer, Abel, og hans modbydelige og koldhjertede morder, Kain.

Konklusion

Fortællingen om Kain og Abel har undergået en væsentlig udvikling i receptionshistorien. Den er blevet pålagt en etisk og moralsk tolkning, som der ikke nødvendigvis kan findes grobund for i originalteksten, men som til gengæld er fremherskende i pseudepigraferne og i de samtidige oversættelser, særligt LXX.

Når vi i dag mere eller mindre impulsivt personificerer Kain med det onde selv og ophøjer Abel til helgen, sker det altså på baggrund af en tradition, der strækker sig helt tilbage fra antikken. Man har da, som i dag, uden tvivl været af den opfattelse at Kain har haft et valg. Et valg til

⁵ 1.Enoksbog, Jubilæerbogen, Mose Apokalypse, Benjamins Testamente og Adams og Evas Liv.

⁶ De talte 30 skrifter er såfremt man opfatter de tre Adamsbøger og De tolv Patriarkers Testamenter, som henholdsvis tre og tolv selvstændige bøger og ikke, som ofte, samlede værker.

at vælge enten ret eller galt, sådan som det er udtrykt flere steder i pseudepigraferne. Han valgte galt og på grund af dette opfattes han negativt. Vores syn på Kain er altså som det er, på grund af den antikke jødedom og kristendoms etik- og moralkodeks.